

DANNE NORDLING:

Pröva investeringslön

Pol mag Danne Nordling går i denna artikel hårt emot de principer, som ligger till grund för det Meidnerska förslaget om löntagarfonder. Börjar man dela ut vinsterna i vissa företag, blir det svårt att motivera varför en mindre del eller en större del skall delas ut. Aktieägarna rullar sig faktiskt inte i pengar från utdelade vinster. Man kan konfiskera deras förmögenheter eller delar därav, men det är inte nödvändigt. Författaren redogör i stället för systemet med investeringslön, ett system som skulle ge de anställda och inte bara fackföreningsfunktionärerna en materiell vinst.

Förmögenhetsfördelningen i Sverige är ytterligt skev, särskilt när det gäller aktieinnehav. Detta är en ständig källa till irritation för främst politiker i olika läger. Det senaste året har det blivit högsta mode att konstruera och föreslå system som skall ge löntagarna del i företagets förmögenhetstillväxt genom andel i dessas vinster. Någon egentlig analys av varför sådana system sakligt sett bör införas har inte presenterats. Inte heller har man preciserat vad det är mera konkret som man ogillar och vill förändra.

Naturligtvis bottnar mycket av strävandena att komma åt företagets vinster i en konventionell vinstfientlig inställning. Denna inställning bygger dels på att man så långt möjligt vill förhindra vinsternas uppkomst, dels förhindra att förekommande vinster "hamnar i kapitalägarnas fickor". Underligt nog är detta senare syfte aktuellare än någonsin, samtidigt som beskattningen av de vinster som delas ut till kapitalägarna är hårdare än någonsin. De litet större aktieägarna träffas både av en inkomstskatt på 70 à 80 procent och en förmögenhetsskatt, som i många fall är lika stor eller rentav större än det som är kvar av aktieutdelningarna. Företagsbeskattningen medför också att företagen på vinstutdelningen måste betala 110 procent i skatt — dvs skatten uppgår till 55 procent av summan skatt och utdelning. Detta anses stimulera företagen till att ge minsta möjliga utdelning åt aktieägarna, så att så mycket som möjligt av vinsterna kan användas till nyinvesteringar som kommer hela samhället till del.

Men detta är inte nog. Socialdemokrater och även borgerliga politiker ägnar sig åt en

hejdlös svartmålning av den socialistiska skattepolitiken. I debatten ger man sken av att kapitalägarna nästan kan rulla sig i pengar och överflöd. Trots skatterna sägs företagens vinster göra aktieägarna rikare och rikare. Många föreställer sig säkert aktieägarna och deras förmögenheter (åtminstone bildligt) ungefär som Kalle Ankas stenrike farbror Joakim, som dagligen tar sig ett dopp i sina penninghögar. Även om farbror Joakims inkomster helt skulle upphöra vore han fruktansvärt rik – så länge inte inflationen alltför mycket urholkade värdet på hans pengar.

Men om företagen för all framtid förbjöds eller "mutades" till att inte dela ut några vinster skulle aktieägarna bli utfattiga. Deras "förmögenheter" i form av aktiebrev skulle i ett slag förvandlas från en juridisk rättighet, som garanterar en viss inkomst från vinstgivande företag, till värdelös pappersmakulatur. Aktieägarnas förmögenhet definieras (bortsett från tillfälliga fluktuationer) av den avkastning som deras aktier lämnar. Om denna avkastning i form av vinstutdelning stiger 5–6 procent om året kommer också aktieförmögenheterna att öka i värde i samma takt. På så vis kommer också aktieutdelningen i förhållande till aktievärdena (börskurserna) att vara konstant. I Sverige har den direkta avkastningen i form av vinstutdelning sålunda varit 4 procent i genomsnitt.

Att aktieägarnas förmögenheter stiger i värde är inte så mycket märkvärdigare än om räntan på obligationer skulle indexregleras. Då skulle också obligationerna stiga i värde i det långa loppet. Vid fördelningspo-

litiska överväganden kan man därför inte dubbelräkna vinstutdelning och förmögenhetsökning. Utdelningen bestämmer i princip förmögenheternas storlek. Om aktieutdelningen betraktas som för stor, är också förmögenheten för stor. Är vinstutdelningen tillräckligt liten (tex 0,8 procent av lönerna) är också förmögenheterna under kontroll. Så länge variationerna i aktieutdelningarna inte nämnvärt förändrar den senare relationen kan förmögenhetsökningarna inte betraktas som för stora.

Ovanstående förhållande medför att det är omöjligt för politikerna att låta dela ut en del av aktieägarnas avkastning till löntagarna eller särskilda "löntagarfonder" i syfte att enbart dämpa aktieägarnas förmögenhetsökning. Delas avkastningen delas också förmögenheten. Och ges inte full kompensation åt de gamla ägarna för egendomsförlusten inträffar konfiskation. Konfiskation strider mot rättssamhällets principer. Sverige betraktas alltså som ett rättssamhälle.

Aktieägarnas ställning

Naturligtvis går det ingen större nöd på aktieägarna. Därför skulle deras inkomster från vinstutdelningen på aktierna saklöst kunna för all framtid tex halveras. Detta skulle visserligen leda till att också halva deras förmögenhet "förintades", men vad spelar 700 000 aktieägares intressen för roll när det gäller rättvisa åt miljoner löntagare. Om vi får välja mellan egalitär rättvisa och rättssamhälle måste väl rättssamhället komma i andra hand? Det tråkiga är bara att någon "rättvisa" ändå inte kan uppnås. Efter det att

aktieägarna förlorat halva sin förmögenhet skulle ju avkastningen på den återstående halvan bli lika stor som förut. De framtida aktieägarnas förmögenhet skulle alltså tillväxa i samma takt som tidigare beroende på det lägre utgångsläget.

En vinstdelning på individuell bas eller i kollektiv form skulle alltså drabba alla dem som valt att spara i aktier medan övriga kapitalägare skulle gå fria. Är denna godtycklighet det nya konfiskationssamhällets rättvisa? En del konstruktörer vill rentav öka på godtyckligheten med regler om att endast vissa aktiesparare skall drabbas – nämligen de som köpt aktier i absolut sett lönsamma företag. Att de därvid betalat ett mycket högre pris för aktierna än de som skaffat aktier i mindre lönsamma företag skall inte spela någon roll. Även moderata politiker och företrädare för näringslivet tycks vilja hänge sig åt dylikt godtycke. Man vill ju förvisso vara modern och progressiv.

Det yttersta syftet med talet om vinstdelning och löntagarfonder förefaller dock för andra än för kommunister och vänsterradikaler vara att ge de medborgare, som i dag inte äger aktier, del i näringslivets förmögenhetsökning utan att nuvarande aktieägare egentligen skall förlora någonting alls. Konkret skall detta ske genom att löntagarna varje år erhåller aktier eller andelsbevis med normal avkastning. Mängden sådana "avkastningsrättighetsbevis" bestäms särskilt varje år med någon sorts formell anknytning till företagets vinstutveckling. Några nya pengar tillskjuts emellertid inte, utan det är bara fråga om ren utprångling av tryckta papper. Resultatet blir, som vid andra fall av

nytryckning av värdehandlingar utan täckning, ett fall i värdet på redan utelöpande värdebevis.

För att löntagarna skall få aktier kan statmakterna givetvis tvinga aktieägarna att "skänka bort" en del av sina aktier. Men så länge aktieägarna inte frivilligt beslutar om detta, innebär varje sådan åtgärd från samhällets sida ett övergrepp om inte full kompensation lämnas. Därför är det något olämpligt att personer som man måste förmoda i själ och hjärta värnar om den privata äganderätten och rättssamhällets principer konstruerar tvångsvisa vinstdelningssystem, som innebär ett principiellt avsteg från dessa grundsatser. Om man – som Bertil af Ugglas gör på annan plats i detta nummer av Svensk Tidskrift – går med på att en visserligen i praktiken liten del av vissa företags vinster ges åt löntagarna, blir det utomordentligt svårt att motivera varför inte en större del av samtliga företags vinster skulle ges åt löntagarna eller deras fonder. Det blir alltså svårt att avvisa Meidners förslag eftersom man redan har gått med på principen.

Om man vill se till att löntagarna får del i företagets förmögenheter och dessas ökning, är det givet att löntagarna måste börja äga aktier. Men det är inte nödvändigt att detta skall ske genom konfiskation från nuvarande ägare och det är inte heller många som explicit förordar en sådan väg. Löntagarna kan ju skaffa sig aktier genom att köpa dem. Antag att de köpte aktier för en procent av lönerna varje år. Tillsammans skulle det bli fråga om ca två miljarder kronor som varje år skulle användas till aktieköp. En genomsnittsinkomsttagare skulle

alltså endast behöva köpa aktier för ca 500 kronor per år.

En enda löneprocent för aktieköp skulle faktiskt överträffa Rudolf Meidners förslag, där motsvarande 15–20 procent av vinsten i företag med mer än 50 anställda skall emitteras i form av nytryckta aktiebrev. Detta system kan beräknas ge högst 1–1,5 miljarder kronor i aktier till löntagarnas fackföreningar.

Investeringslön

Ett system som bygger på att en del av lönerna investeras brukar kallas investeringslön eller sparlön. Det kan antingen göras frivilligt eller obligatoriskt. Ett mellanting utgör investeringslön bestämd genom kollektivavtal. Investeringslön skall naturligtvis inte ses som ett alternativ till LOs löntagarfonder och framför allt inte till en ren vinstdelning. Det senare innebär ju en kontant utbetalning av en del av vinsterna, som sålunda används till konsumtion i stället för investeringar. Med investeringslön förhåller det sig tvärtom: konsumtion omvandlas till investeringar medan Meidners förslag i stort sett är neutralt i detta hänseende.

Ett system med investeringslön har många fördelar. Som tidigare nämnts undviker man en konfiskation av en del av nuvarande aktieägares sparande. Dessutom tillförs företagen varje år nytt kapital om de gör riktade nyemissioner till löntagarna. Att låta alla löntagare spara mera och använda detta sparande till industrins investeringar måste vara vida bättre än att höja skatterna för att åstadkomma samma sak. På något sätt måste

nämligen sparandet öka för att vi skall uppnå balans i vår utrikeshandel. Med Meidners system skulle dels en konfiskation inträffa, dels skulle skatterna behöva höjas för att konsumtion skulle omvandlas till investeringar.

Investeringslön skulle verkligen innebära en förmögenhetsspridning, eftersom systemet förutsätter att ägandet skulle ske individuellt. Alla skulle kunna delta, inte bara de anställda i företag som går med vinst. Löntagarfonder skulle däremot inte medföra någon förmögenhetsspridning, och ett sådant system skulle inte vara öppet för alla. I själva verket skulle löntagarfonderna i praktiken bara vara öppna för de fackföreningsfunktionärer som skulle förvalta dem. Beträffande den solidariska lönepolitiken får investeringslön och löntagarfonder samma effekter. Nackdelen med investeringslön sett ur fackföreningarnas synvinkel är att ett sådant system inte alls med matematisk visshet ger fackföreningarna makten över företagen. Därför är investeringslön naturligtvis inget alternativ till Meidner. Investeringslön är en rent förmögenhetspolitisk fråga.

Det kan invändas att endast ett relativt fåtal skulle köpa aktier även om starka subventioner infördes. Men varför inte pröva investeringslön avtalsvägen? Det enda som skulle behövas vore ju att arbetsmarknadens parter vid avtalsförhandlingarna 1980 kom överens om att löntagarna avstod från en halv procents löneökning mot att arbetsgivarna bidrog med en halv procent. Denna enprocentiga avsättning baserad på lönesumman skulle sedan varje år gå till löntagarnas aktieinvesteringar. Bara det är syste-

met infördes skulle det alltså bli en viss kännbar uppoffring för löntagarna och arbetsgivarna. Och denna uppoffring är nödvändig för att sparandet skall kunna föras upp på en högre nivå, så att balansen i utrikeshandeln kan återupprättas.

Maktkoncentration eller inte

En invändning mot en spridning av aktieägandet som är ganska underlig brukar alltid framföras från vänsterradikalt håll. Man säger att ett spritt aktieäggande leder till maktkoncentration, eftersom de stora aktieägarna lättare skulle kunna dominera om övriga aktieägare vore små. Denna grumliga tankegång är vid närmare påseende helt felaktig vilket tydligen ständigt måste påpekas. Det förefaller som om kritikerna föreställde sig att många företag i dag styrs av ett antal medelstora aktieägare, som nätt och jämt kan värja sig mot ett maktövertagande från ett fåtal stora aktieägare. En aktiespridning skulle enligt kritikerna enbart få till resultat att de medelstora ägarnas aktier spreds till de tiotusentals övriga aktieägarna. De storas äggande skulle underligt nog förbli intakt, varför de lätt skulle kunna dominera företaget, eftersom de övriga ägarna är så många och små att de inte skulle kunna gå samman mot de stora.

Som synes innehåller detta resonemang ett flertal tankefel. En eventuell spridning av aktieägandet inom nuvarande äggargrupper skulle givetvis slå likformigt och inte gynna de största ägarna. Men vem säger att spridningen skulle ske genom en omfördelning av äggandet. Vitsen med investeringslön för

spridning av aktieägandet är att nytt aktiekapital skulle tillföras, vilket skulle innehas dels av de breda nuvarande aktieäggargrupperna, dels naturligtvis främst av de miljoner helt nya aktieägare som skulle tillkomma. De stora aktieägarnas röstandel i bolagen skulle alltså sjunka, eftersom deras aktieinnehav inte skulle stiga. Dessutom pågår sedan en tid tillbaka to m en minskning av dessas aktieäggande.

Slutligen brukar det invändas att "medborgaraktier", som kan säljas efter någon tid, skulle hamna hos den traditionella aktieäggargruppen varför någon förmögenhetsutjämning inte skulle uppnås. Denna tendens kan motverkas med premier och andra stimulanser eller straffskatter så att medborgarna uppmuntras att inneha sina aktier en längre tid. Därefter kan det förmodas bli självklart att man skall fortsätta att äga aktierna så länge som man inte hamnar i en direkt nödsituation med akut penningbehov. Oavsett detta kommer ju också nya aktier att köpas varje år. Det borde bli omöjligt för en liten grupp av idag stora aktieägare att ständigt köpa upp nya aktier. Som nyss nämndes är tendensen i stället den motsatta.

Investeringslön är ett system som har prövats i Västtyskland under 70-talet. Däremot har det tyska förslaget till löntagarfonder, som varit Meidners förebild, fallit under bordet. Varför skulle Sverige då gå direkt på konfiskationslinjen när det finns andra vägar att först pröva? Målet som socialister och borgerliga samt företagen borde kunna enas om är ett medborgarägt näringsliv. Medlet för detta är investeringslön.